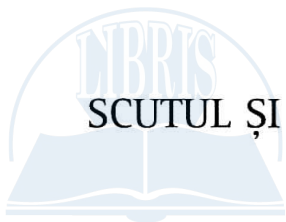

1.

SCUTUL ȘI FORMA

În vreme ce Ahile rămâne în cortul său, pradă unei „mâini de moarte aducătoare”, Patrocle ia armele acestuia și îl înfruntă pe Hector care îl va ucide, iar armele lui Ahile intră în posesia învingătorului. Când însă Ahile se hotărăște să revină pe câmpul de luptă, Thetis, mama sa, îi cere lui Hefaistos ca, în atelierile lui de făurar, să-i pregătească fiului său arme noi. Homer dedică o parte a cântului XVIII din *Iliada* descrierii scutului pe care acesta i-l făurește. Hefaistos (sau Vulcan) împarte acest scut de dimensiuni nemaîntâlnite în cinci porțiuni în care sunt reprezentate Pământul, marea, cerul, Soarele, Luna, astrele, Pleiadele, Orion și Ursa Mare. Apoi, pe scut dăltuiește două mari cetăți. În prima înfățișează o scenă de nuntă, cu alaiul miresei în lumina făcliilor și cu tineri cântând din fluiere și lăute; și o piață cu mult norod în care se desfășoară o judecată, cu cei care se sfădesc, cu martorii, crainicii, mulțimea fremătătoare și cu bătrânii sfatului așezați în cerc, cu toiagul în mână, care se ridică pentru a-și rosti sentința. În cea de-a doua cetate este înfățișată o fortăreață ce urmează a fi cucerită. Pe ale sale ziduri, ca și la Troia, se văd neveste, copii și bătrâni care asistă la înfruntare. Se apropie inamicii, conduși de Minerva, și, odată ajunși la râul unde sunt duse cirezile la adăpat, se așază la pândă. Fără să bănuiască primejdia, se apropie de mal doi păstori cântând la cimpoi, care sunt atacați, prădați de turme și uciși. Dinspre cetatea asediată pornesc călare războinici în urmărirea

lucrează îl străbat cu boii lor, iar, când ajung în capătul brazdei, înainte de a întoarce plugul, li se întinde o cană cu vin. Mai încolo se pot vedea lanuri mănoase pe care trudesec secerătorii. În mijlocul gliei șade stăpânul, vătafii îi pregătesc sub un stejar ospățul din carnea proaspătă a unei vite abia înjunghiate, iar femeile frământă făina pentru pâine. Mai este înfățișată apoi o vie plină de ciorchini pânguiți printre cârcei de aur, cu butucii sprijiniți de araci de argint, împrejmuită de un gard meșteșugit din cositor. Flăcăi și fetișcane poartă în coșuri roade – unul dintre tineri cântă din lăută, iar ceilalți îl urmează glăsuind în ritmul muzicii. Apoi Hefaistos făurește din aur și cositor o cireadă de juninci ce se grăbesc la pășune, pe malurile unui râu ce se pierde în păpuriș. Patru păstori, în întregime din aur, merg în urma lor, însoțiți de nouă dulăi albi. Dar, pe neașteptate, își fac apariția doi lei care se năpustesc asupra junincilor și asupra unui taur, pe care îl târăsc după ei, în timp ce acesta, rănit, scoate mugete năprasnice. Sar în ajutor păstorii cu câinii, dar fiarele se înfruptă deja din taurul sfâșiat, iar dulăii continuă să latre neputincioși. Apoi, Hefaistos încrustează alte turme într-o vale încântătoare cu multe staule și țarcuri pentru oi, precum și o horă a flăcăilor și fecioarelor; ele – în straie fine de in, ei – în tunică, ele – cu mândre cununi împodobite, ei – la șold cu junghere de aur, mișcându-se-n cerc, precum roata olarului. Lume multă e strânsă să le privească jocul, după care apar trei tineri neîntrețuți în acrobații, care își fac prin aer giumbușlucurile, cântând. Marele fluviu Ocean înconjoară, împrejmuieste, încheie fiecare scenă reprezentată pe scut, delimitându-l astfel de restul universului.

Scutul oferă o asemenea multitudine de scene încât e greu să ni-l imaginăm în toată bogăția sa de detalii altfel decât ca opera extrem de minuțioasă a unui mare meșter aurar. Dar reprezentarea nu privește doar desfășurarea în spațiu, ci și în timp, în sensul că multe

scuturii ar trebui să aibă mai multe scene decât poate în mod concret, material, să contină. De altfel, mai mulți artiști au încercat să reproducă vizual opera meșteșugită de Hefaiistos, dar n-au ajuns decât la câteva aproximări destul de sintetice.

Dar să admitem că scutul descris de Homer ar avea o structură reproducibilă realist. Însă, prin natura sa circulară perfectă, el nu permite să se presupună că ar mai exista și altceva în afara marginilor sale. El este o formă *finită*. Tot ceea ce Hefaiistos voia să spună se află înăuntrul scutului care nu are exterior, ci este o lume

lucrurile înfățișate. Discuția acum nu e dusă dintr-un unghi de vedere estetic. Estetica este gata să ne spună că o formă poate fi interpretată la nesfârșit, și că de fiecare dată i se pot găsi noi aspecte și noi raporturi: acest lucru se poate întâmpla fie că e vorba de

Capela Sixtină sau de un tablou monocrom semnat de Klein sau de Rothko. Dar o operă de artă figurativă (ca, de altfel, și un text poetic sau narativ) are și o funcție *referențială*. O povestire, atât prin cuvinte cât și prin imagini, ne spune că în lumea reală sau într-o lume

posibilă, cum ar fi lumea basmului sau a imaginației poetice, există cutare și cutare obiecte și situații. Și aceasta era și funcția "narativă" a scutului lui Ahile. Însă, din punct de vedere referențial, o *punere în formă* nu ne încurajează să vedem alte lucruri decât cele pe care le reprezintă. Scutul lui Ahile ne povestește despre acel teritoriu al

cetății și al holdelor, și nu despre un altul, și nu ne vorbește despre ce se găsește dincolo de braul Oceanului. Noi putem ulterior interpreta acel spațiu ca pe un model universal al cetății și al pământurilor ce-i aparțin sau putem vedea acele imagini ca pe niște alegorii ale bunele stăpâniri, ale războiului și păcii, ale stării naturii. Forma limitează însă universul "celor zise". Acest lucru este valabil pentru toate artele.

Chiar dacă în spatele Monnei Lisa se întinde un peisaj ce s-ar continua și dincolo de ramă, privitorul nu se întrebă ce se găsește dincolo de el, întrucât amprenta formei impusă de artist centreează lucrarea, făcând-o să pară rotundă precum scutul lui Ahile, iar nucleul său figurativ să pară plasat în mijloc. Și în literatură e la fel. În *Roșu și negru*, Julien Sorel descarcă arma către Madame de Rênal și primul glonț îl trage în gol. Putem să ne întrebăm unde o fi nimerit acel prim glonț, dar pentru strategia narativă stendhaliană este un